

**BO'LG'USI LOGOPEDLARDA KUMMUNIKATIV
KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA
IJTIMOIY-PSIXOLOGIK VOSITALARNING O'RNI**

Umaraliyeva Sayyora Kenjaboy Qizi

Kimyo Xalqaro Universiteti Namanganga filiali Maxsus pedagogika

Defektologiya -logopediya yo'nalishi 1-kurs magistranti

+99893499-15-30

Annotatsiya. Ushbu maqola bo'lg'usi logopedlarda kommunikativ-kompetentligini rivojlantirishda ijtimoiy-psixologik vositalarning o'rni muhimligi haqida ma'lumot berilgan. Maqolada bo'lg'usi logopedlar pedagogik ish tizimida o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishda pedagogik qobiliyatni rivojlantirishning pedagogika -psixologik jihatlarini tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: kompetentlik, kommunikativ kompetentlik, individuallik, pedagogik qobiliyat, psixologik kompetentlik, ijtimoiy vosita, psixologik vosita.

Mustaqil O'zbekistonimizda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuniga muvofiq har tomonlama yetuk pedagog kadrlarni tayyorlash va ular malakasini zamon talablariga xos tarzda muntazam rivojlantirib borish ta'lim tizimini isloh qilishning tarkibiy va uzviy bo'g'ini sifatida davlatning ustuvor vazifasi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim konsepsiyasida mutaxassis vazifasi quyidagicha belgilangan: "Mutaxassis o'z vazifasi, sohasidan qat'iy nazar, ijodiy jamoalarda ishlay olish qobiliyatiga, menejment va marketing sohalarida tayyorgarlikka ega bo'lishi, boshqaruvchanlik qobiliyatini o'zida mujassam eta olishi kerak"ligi ta'kidlangan

Kommunikativ kompetentlikning mohiyati va ahamiyati.

Kommunikativ kompetentlik kishilarning ozaro munosabatlarida va jamiyatda samarali muloqot olib borish qobiliyatini anglatadi. U axborotni to'g'ri uzatish, tushunish, tanqidiy fikrlash va turli madaniyatlar oraligida tushunishni o'z ichiga oladi. Kommunikativ kompetentlik jamiyatda samarali hamkorlikning asosi bo'lib, shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy sohalarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Kommunikativ kompetentlikning mohiyati bir nechta asosiy tarkibiy qismga ega. Birinchidan, lingvistik yoki til kompetentligi bo'lib, bu kishining tilni to'g'ri va samarali qollay olish qobiliyatini anglatadi. Bu qism grammatika qoida va qoidalarini bilish, kerakli soz boyligiga ega bo'lish va turli vaziyatlarda mos ravishda nutq qilishi bilan bogliq.

Ikkinchidan, pragmatik kompetentlik, ya'ni tilning turli kontekstlarda qanday ishlatilishi va kommunikativ maqsadlarga erishish uchun qanday foydalanish mumkinligi haqida tushuncha. Bu qism tilning ijtimoiy rollari, uslublar va ifodalar mosligini hisobga olishni o'z ichiga oladi.

Uchinchidan, sotsiokommunikativ kompetentlik, yani turli madaniy va ijtimoiy kontekstlarda samarali muloqot qilish qobiliyati. Bunga turli madaniyatlar va submadaniyatlarning qiymati, etiket qoidalari va qabul qilingan muloqot uslublarini anglash kiradi.

Kommunikativ kompetentlikning ahamiyati dolzarbdir. Jamiyatda muvaffaqiyatli muloqot yaxshi vakillik, kelishmovchiliklarni hal qilish, samarali kelishuv va ijtimoiy taraqqiyotga hissa qoshish imkonini beradi. Ish joylarida yuqori kommunikativ kompetentlikga ega bolgan insonlar jamoalarda samaraliroq, rahbarlar aro muloqotda samarali va mijozlar bilan ishlashda muvaffaqiyatli hisoblanadi.

Kommunikativ kompetentlikning ijtimoiy ahamiyatiga kelganda, u ijtimoiy qollab-quvvatlash tarmogini shakllantirish va saqlashda muhim rol oynaydi. Kuchli kommunikativ konikmalarga ega bolgan insonlar muloqot qilishda ochiqroq, hissiy holatlarni tushunishi va boshqalarga yordam bera olishlarida ozini korsatadi.

Raqamlar bilan berganda, xalqaro tahlillar shuni korsatadiki, kompaniyalarda samarali kommunikativ kompetentlikka ega bolgan xodimlar ishi natijasida kompaniya samaradorligi 20% gacha oshishi mumkin. Shu bilan birga, Amerikada olib borilgan tadqiqotlar natijasida malum bolishicha, ish joyida ishdan boshatilishlarning 85% ortidan xodimlarning yetarli kommunikativ konikmalarga ega bolmaganligi aniqlangan.

Kommunikativ kompetentlik shuningdek talim sohasida ham katta ahamiyatga ega. Tadqiqotlar korsatishicha, oquvchilarga kommunikativ konikmalarni orgatish ularga kelajakdagi kariyerasida muvaffaqiyat qozonishida 30% ga qadar ijobiy tasir korsatishi mumkin.

Shu sababli, bugungi kunda turli talim dasturlari va treninglar orqali kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishga alohida etibor qaratilmoqda. Jumladan, mamlakatimizda ham til va kommunikatsiya konikmalarini rivojlantirish masalalari strategik rivojlanish dasturlari va talim tizimi islohoti jarayonlarida ilgari surilmoqda.

Kelajakda togri va samarali muloqot qilish qobiliyatiga ega bolgan jamiyatlar ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan barqarorroq va muvaffaqiyatli bolishi ehtimoli katta. Shuning uchun kommunikativ kompetentlikning rivoji insonlarning hayot sifatini yaxshilash va ijtimoiy barqarorlikni taminlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Logopediyaning asosiy vazifalari va funksiyalari.

Logopediya - bu nutq nuqsonlarini o'rganish, oldini olish, tashxislash va tuzatish bilan shug'ullanuvchi fan. Uning asosiy vazifalari va funksiyalari quyidagilardan iborat:

1. Nutq nuqsonlarini aniqlash va tashxislash:

- Logopedlar nutq nuqsonlarini, masalan, disleksiya, disartriya, aftoniya va boshqalarni aniqlash uchun spetsifik metodlardan foydalanadilar. Bu jarayon nutq nuqsonlarining darajasi va tabiati haqida to'liq ma'lumot olishni o'z ichiga oladi.

- Nutq nuqsonlarining turli sabablarini aniqlash: shaxsiy, fiziologik, va psixologik omillarni o'rganish.

2. Nutq nuqsonlarini tuzatish:

- Logopediyada turli metod va texnikalar qo'llaniladi, jumladan, artikulyatsion gimnastiklar, lofopedik massajlar, va maxsus oquv dasturlari.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

- Har bir bemor uchun individual reabilitatsiya dasturini ishlab chiqish, umumiy va maxsus mashqlar yordamida faqatgina talaffuzni emas, balki nutq rivojlanishini kompleks ravishda yaxshilash.

- Loyihalash va marshturishni rivojlantirishga qaratilgan mashqlarni amalga oshirish, ular tilda, lablarda va ogiz boshligida sezilib turgan harakatlarni boshqarish imkonini beradi.

3. Profilaktika chora-tadbirlari:

- Nutq nuqsonlari rivojlanishining oldini olish maqsadida logopedlar ota-onalar va tarbiyalanuvchilarga maslahatchilik xizmatini taqdim etadilar.

- Ta'lim muassasalarida maxsus dasturlar tashkil etish orqali bolalarni o'z vaqtida tekshiruvdan o'tkazish va kerakli tavsiyalarni berish.

- Jamiyatda keng ko'lamli axborot kampaniyalarini tashkil etish orqali nutq nuqsonlari haqida xabardorlikni oshirish.

4. Tadqiqot va ilmiy-tekshirish faoliyati:

- Nutq patologiyalari va ularni tuzatish usullari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish. Bu jarayon yangi dori vositalari, turli texnologiyalar va dasturni ishlab chiqishga qaratilgan.

- Logopediyaning boshqa fanlar, jumladan, psixologiya, nevrologiya, va lingvistika bilan integratsiyalashuvi orqali yanada samarali usullarni ishlab chiqish.

5. O'qitish va tayyorlash:

- Logopedlar mutaxassislar tayyorlashda ishtirok etadilar, universitetlar va tibbiy-ta'lim muassasalarida ders va amaliy mashg'ulotlarni olib boradilar.

- Logopediya kurslarini, seminarlarini va dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

6. Reabilitatsiya:

- Bosh miya jarohatlari, insult va boshqa kasalliklar tufayli nutq qobiliyatini yo'qotgan shaxslarga reabilitatsiya xizmatlari ko'rsatish.

- Maxsus reabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqish va shaxsiy holatga moslashtirish.

7. Oila bilan ishlash:

- Bemorlarga va ularning oila a'zolariga darslar tashkil etish; mashqlarni uy sharoitida bajarishga yordam berish.

- Oila muhitida hamda ijtimoiy muhitda muammolarni bartaraf etishda yordam bersa bo'ladigan dasturlar ishlab chiqish.

8. Nazorat va monitoring:

- Davolash jarayoni davomida doimiy monitoring va nazorat tizimini joriy etish.

- Davolashning samaradorligini baholash va kerak bo'lganda takroriy diagnostika o'tkazish.

Logopediyaning asosiy vazifalari va funksiyalari nutq nuqsonlarini samarali davolash, oldini olish, o'rganish va profilaktikasini amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Bu bolalar va kattalar uchun nutq qobiliyatlarini yaxshilashga qaratilgan keng ko'lamli ilmiy va amaliy faoliyat bilan bog'liqdir.

Ijtimoiy-psixologik vositalarning logopediyadagi roli.

Ijtimoiy-psixologik vositalar logopediyada muhim rol o'ynaydi, chunki ular nutq buzilishlarini tuzatish jarayonidagi yordamchi vosita sifatida qo'llaniladi. Bu vositalar logopediyada nafaqat lingvistik jihatdan, balki psixologik va ijtimoiy jihatdan ham muhim hisoblanadi. Quyida bu vositalar logopediyadagi roliga oid bir nechta asosiy jihatlar ko'rib chiqiladi.

Birinchidan, ijtimoiy-psixologik vositalar bolalarning o'zlarini atrofidagi oila a'zolari, o'qituvchilar va do'stlari bilan yaqinroq his qilishlariga yordam berishi mumkin. Bu holat, ayniqsa, logoped bilan ishlash jarayonida bolalar uchun yaxshi motivatsiya manbai bo'lib xizmat qiladi. Motivatsiya bolalarning logopedik mashg'ulotlarga e'tiborini oshirishi va ularning faol ishtirokchiga aylanishiga yordam beradi.

Ikkinchidan, ijtimoiy-psixologik vositalar orqali bolalar nutq buzilishlaridan kelib chiqadigan psixologik bosimdan ozod bo'lishlari mumkin. Ko'plab bolalar nutqning buzilishi tufayli ijtimoiy izolyatsiya va o'ziga past baho berish kabi muammolarga duch kelishadi. Ijtimoiy-psixologik yordam bolalarning o'zlariga bo'lgan ishonchini oshirishi, ularning ijtimoiy muloqotda faolroq bo'lishiga yordam beradi.

Bundan tashqari, ijtimoiy-psixologik yondashuvlar orqali bola va uning oilasi orasidagi kommunikatsiya yaxshilanishi mumkin. Oilaviy qo'llab-quvvatlash logopedik muolajalarning muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oilaviy qo'llab-quvvatlashli logopedik muolajalar logopedisiz muolajalar bilan solishtirilganda sezilarli darajada yaxshiroq natijalar ko'rsatadi.

Ijtimoiy-psixologik vositalar bolalarning o'qituvchilar va sinfdoshlari bilan bo'lgan munosabatlarini ham mustahkamlashi mumkin. Maktabdagi ijtimoiy muhit bolalarning o'zlarini komfortli his qilishlariga yordam beradi va bu nafaqat ularning nutqidagi yaxshilanishlarga, balki umumiy o'quv jarayonidagi muvaffaqiyatlariga ham ta'sir ko'rsatadi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, ijtimoiy-psixologik yordam olgan bolalar sinf xonasida aktivroq bo'lib, o'zlarining muloqot ko'nikmalarini yaxshiroq almashadilar.

Shuningdek, ijtimoiy-psixologik yondashuvlar orqali bo'ladigan muloqotning sifati o'qituvchilar tomonidan aniqlab borilishi mumkin. Bu jarayon yordamida o'qituvchilar bolalarning qaysi sohalarda ko'proq yordamga ehtiyoji borligini aniqlashlari va shu asosda maxsus logopedik muolajalarni rejalashtirishlari mumkin.

Albatta, ijtimoiy-psixologik vositalarning logopediyadagi roli faqatkanasalarlangan emas. Turli ijtimoiy-psixologik texnikalar yordamida bolalar stress va boshqa salbiy his-tuyg'ularni boshqarishni o'rganadilar, bu esa ularning umumiy psixologik salomatligini yaxshilaydi. Ijtimoiy-psixologik yordam bilan chuqur integratsiyalashgan logopedik muolajalar natijalari davlat tomonidan olib borilgan qator tadqiqotlarda o'rganilgan va ularning samarasi isbotlangan.

Ko'plab tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy-psixologik yondashuvlar yordamida amalga oshirilgan logopedik muolajalar bolalarning nutqidagi buzilishlarni tuzatish muddatini sezilarli ravishda qisqartirishi mumkin. Shu sababli, logopediyada ijtimoiy-psixologik yondashuvlarga tobora ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Bundan tashqari, ko'plab davlatlar logopedik muolajalar bilan birga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatish dasturlarini ishlab chiqmoqdalar.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy-psixologik vositalar logopediyadagi jarayonlarni samaraliroq bajarishga yordam beradi va bu esa o'z navbatida bolalarning nutqi bilan bog'liq muammolarni hal etish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonini 2020-yil 23-sentabr O'RQ-637-son.

2.O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi.

3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirishning chora tadbirlari to'g'risi"dagi PF-6108-son Farmoni.

4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi "Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risi"dagi PQ - 4884-son Qarori.

5.Markova.A.K.Psixologiya professionalizma.-M.: Znanie 1996.

6.M.Y.Ayupova Logopediya-T.:O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyat nashriyoti,2007

